

I. STUDII, CERCETĂRI, ARTICOLE

DREPTUL LA DEZVOLTARE DURABILĂ (I)

Irina Moroianu Zlătescu *

ABSTRACT:

The fundamental human right to development was the main topic of several international reunions. The latest is the United Nations Conference "Rio + 20" of June 2012 on sustainable development. At the Conference, heads of States and governments, who joined in Rio de Janeiro alongside participants representing the civil society, renewed in the final Declaration entitled *The Future We Want* the commitments assumed in recent decades to the effect that the present and the future generations shall be ensured observance of the fundamental human right to sustainable development.

Keywords: democracy, good governance, rule of law, right to sustainable development, right to a healthy environment.

RÉSUMÉ:

Le droit fondamental de l'homme au développement a été le sujet principale des plusieurs réunions internationales. La plus récente est la Conférence des Nations Unies pour le développement durable "Rio +20". À cette rencontre les chefs d'État et de gouvernement réunis à Rio de Janeiro, avec la participation de la société civile ont réaffirmé dans la déclaration finale "L'avenir que nous voulons" les engagements pris dans les dernières décennies, pour les générations actuelles et futures, afin d'assurer le respect du droit de l'homme fondamental pour le développement durable et le droit à un environnement sain.

Mots-clés: la démocratie, la bonne gouvernance, le droit de l'homme pour le développement durable, le droit à un à un environnement sain.

După experiența decolonizării și recunoașterea nevoii de ajutor susținut pentru statele în curs de dezvoltare, Comunitatea internațională și-a pus problema, în cadrul unor Conferințe internaționale sau regionale, să-și dea concursul pentru dezvoltarea acestor state.

Evident, nu este vorba numai de o dezvoltare economică, ci în toate domeniile, ceea ce se poate obține numai cu condiția consolidării drepturilor omului și se realizează prin promovarea și protejarea permanentă a acestora. Astfel a luat naștere și s-a dezvoltat un nou drept fundamental al omului, dreptul la dezvoltare, care stă la baza dezvoltării durabile a societății. De altfel, la solicitarea Adunării generale a ONU, a fost elaborată o Agendă

pentru dezvoltare¹ care reprezintă „o pledoarie pentru viitorul omenirii”.² Așa cum se sublinia la un moment dat: „Adevărata dezvoltare durabilă nu este posibilă decât atunci când drepturile politice, economice și sociale ale tuturor sunt în întregime respectate. Aceste drepturi permit crearea echilibrului social care este vital pentru ca o societate să se poată dezvolta într-un climat de pace. Dreptul la dezvoltare este măsura respectării tuturor celorlalte drepturi ale omului. Acesta ar trebui să fie scopul nostru: „o situație în care toți indivizii sunt capabili să optimizeze potențialul

¹ A se vedea Boutros Boutros Ghali, *Agenda pentru dezvoltare*, IRDO și ANUROM, București, 1994.

² Victor Dan Zlătescu, Irina Moroianu Zlătescu, „Cuvânt înainte” la Boutros Boutros Ghali, *Agenda pentru dezvoltare*, IRDO și ANUROM, București, 1994.

Prof. univ. dr.

lor și să contribuie la evoluția societății în ansamblu”.³

În Preambulul Declarației ONU din 1986 asupra dreptului la dezvoltare, se subliniază că dezvoltarea este un proces dinamic, complex, global, politic, economic, social, cultural, ceea ce s-a evidențiat și la Conferința Mondială a Drepturilor Omului de la Viena din 1993, când s-a propus un mandat specific Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului ca să promoveze dreptul la dezvoltare⁴. S-a propus ca în activitatea sa acesta să fie susținut de programele, fondurile și instituțiile specializate din sistemul ONU, precum și de instituțiile financiare internaționale, Conferința Națiunilor Unite pentru comerț și dezvoltare și alte entități pertinente în cadrul mandatelor pe care acestea le au.

În Declarația Mileniului⁵ se precizează că șefii de state și de guverne sunt hotărâți să facă din dreptul la dezvoltare o realitate pentru fiecare locuitor al planetei și ca întreaga umanitate să stea la adăpost de sărăcie, de nevoi. Au urmat o serie de Conferințe internaționale, s-au elaborat Programe de acțiune și de punere în aplicare a rezoluțiilor ONU în materie de mediu și de dezvoltare, cea mai recentă în luna iunie 2012 la Rio de Janeiro – ne referim la Conferința Națiunilor Unite consacrată dezvoltării durabile la care au participat reprezentanți la cel mai înalt nivel ai statelor și guvernelor, reprezentanți ai organismelor internaționale și reprezentanți ai societății civile.

Ei au prezentat rezultatele Conferinței într-un document privind „Viitorul pe care îl dorim”⁶, document în care cei prezenți și-au reînnoit angajamentele luate pentru a asigura

³ Kofi Annan, *Conferința Internațională asupra dezvoltării durabile și echității*, New York, 28-30 iulie, 1997.

⁴ Conferința Mondială a Drepturilor Omului de la Viena, 1993, în „Drepturile Omului”, nr. 2 /1993, p. 8.

⁵ United Nations Millennium Declaration, Resolution adopted by the General Assembly (A/55/L.2).

⁶ A se vedea *Nations Unies Rio +20*, Conférences des Nations Unies sur le développement durables, AICONF. 216/1, 22 iunie 2012, p. 1-60.

generațiilor prezente și celor viitoare o dezvoltare durabilă și pentru a se promova pe întreaga planetă un viitor durabil, atât pe plan economic, cât și social și, evident, al mediului înconjurător. În document este prezentată viziunea comună a șefilor de state și guverne privind viitorul planetei, sunt reînnoite angajamente politice, reafirmându-se principiile enunțate în Declarația adoptată de ei la 16 iunie 1972, la Stockholm, la încheierea Conferinței ONU asupra mediului, în Declarația adoptată la Conferința ONU de la Rio din 1992 privind mediul și dezvoltarea ș.a.

Participanții reafirmă, de asemenea, că recunosc că popoarele se află în centrul dezvoltării durabile și se angajează să depună toate eforturile, să-și îndeplinească toate obligațiile asumate pe plan internațional, inclusiv pentru a atinge până în 2015 obiectivele Mileniului⁷ ce vizează dezvoltarea. Cei prezenți s-au angajat să respecte principiile dreptului internațional, ale statului de drept, precum și drepturile omului, evident dreptul la dezvoltare durabilă și la un nivel de viață adecvat, egalitatea sexelor și autonomizarea femeilor, să asigure protecția și educația copiilor într-o societate corectă și democratică, și să respecte scopurile și principiile Cartei ONU. De asemenea, ei subliniază importanța pe care o acordă respectării libertății, păcii și securității și recunosc că „democrația, buna guvernare și statul de drept, la nivel național și la nivel internațional, ca și un mediu înconjurător favorabil”⁸ sunt condiții obligatorii pentru toți și nu în ultimul rând pentru țările în curs de dezvoltare.

Pornind de la ideea că în ultimii 20 de ani evoluția statelor a fost diferită în ceea ce privește dezvoltarea durabilă și eliminarea sărăciei, șefii de state și guverne prezintă poziția lor comună și își propun să întărească

⁷ A se vedea Irina Moroianu Zlătescu, *Drepturile omului la cumpăna dintre milenii* în „Drepturile Omului” nr. 4/2000, p. 3-4.

⁸ A se vedea *Nations Unies Rio +20*, Conférences des Nations Unies ..., AICONF. 216/1, loc. cit., p. 2.

consolidarea, integrarea, aplicarea și coerența prin: evaluarea progreselor realizate și a lacunelor subzistente în aplicarea documentelor finale ale precedentelor reuniuni la nivel înalt privind dezvoltarea durabilă și să înfrunte problemele existente și pe cele noi. Ei recunosc că din 1992 integrarea celor trei dimensiuni ale dezvoltării durabile a evoluat inegal, situație agravată de multiplele crize financiare, economice, alimentare și energetice care au repus în cauză aptitudinea tuturor țărilor, în special a țărilor în curs de dezvoltare, de a realiza dezvoltarea durabilă. În aceste condiții s-a evidențiat necesitatea adoptării unei strategii mondiale privindu-i pe tineri și locurile de muncă, bazată pe eforturile depuse de Organizația Internațională a Muncii și s-a propus atragerea marilor grupuri și a altor factori interesați. S-a pus accent pe largă participare a publicului și accesul la informație – mijloacele moderne de informare și de comunicare facilitând schimbul de informații între guvernanți și guvernați – ca și pe accesul la instanțele judiciare și administrative necesare pentru promovarea dezvoltării durabile. Participanții la Conferință consideră că realizarea unei economii verzi în contextul dezvoltării durabile și al eliminării sărăciei reprezintă un mijloc prețios de care dispune omenirea pentru asigurarea dezvoltării durabile. Aceasta poate oferi soluții pentru elaborarea de politici în domeniu fără a mai fi necesare noi reglementări, cel puțin în acest moment. S-a arătat că economia verde ar trebui să contribuie la o dezvoltare echitabilă, la eliminarea sărăciei și creșterea economiei durabile, la ameliorarea integrării sociale și bunăstării umanității și să contribuie la crearea de locuri de muncă decente pentru toată lumea, păstrând buna funcționare a ecosistemelor existente pe planeta noastră.

În acest scop, așa cum se precizează în document, este important să se dispună de un dispozitiv instituțional consolidat pentru a asigura dezvoltarea durabilă, fiind necesară consolidarea celor trei dimensiuni ale dezvoltării durabile și a dispozitivelor

interguvernamentale ale dezvoltării durabile. Un rol însemnat îl are crearea unui dispozitiv instituțional al dezvoltării durabile îmbunătățit și mai eficient care să contribuie la eliminarea suprapunerilor inutile din cadrul sistemului O.N.U., simplificându-se procedurile administrative. Ținând seama de autoritatea pe care Carta ONU o conferă Adunării Generale și rolul pe care îl are Consiliul Economic și Social, se propune, în acest sens, crearea unei instanțe politice de nivel înalt care să se bazeze pe experiența, resursele și principiul participării deschise ca modalitate de lucru a Comisiei de dezvoltare durabilă, pentru a o înlocui la termen, evitând dublarea unor structuri, organe sau entități existente.

În Declarația de la Rio din acest an, este evidențiat pilonul „mediu înconjurător”, reafirmându-se necesitatea consolidării guvernării mediului înconjurător în contextul cadrului instituțional al dezvoltării durabile pentru promovarea unei integrări caracterizate prin echilibrul dintre dimensiunea economică, cea socială și cea a mediului înconjurător, coordonată în cadrul sistemului O.N.U.

În document, se reia ideea din documentele anterioare potrivit căreia dezvoltarea durabilă ar trebui să fie luată în considerare de programele, fondurile și instituțiile specializate ale sistemului ONU și ale altor entități cum ar fi instituțiile financiare internaționale și Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare, în cadrul mandatelor pe care acestea le au. Totodată, se recunoaște importanța dezvoltării durabile, subliniindu-se că asigurarea și facilitarea aplicării concrete a politicilor de dezvoltare durabilă la nivel național este asigurată de cadrul regional. De asemenea, se arată necesitatea luării unui angajament politic pe termen lung pentru o dezvoltare durabilă care să țină cont de situația și de prioritățile fiecărei țări, toate țările fiind încurajate să ia măsurile necesare și să se angajeze la acțiunile ce se impun pentru dezvoltarea durabilă. Se constată că progresele în domeniul dezvoltării durabile

pot fi și mai evidente dacă se pun în comun, de bună voie, informarea, cunoștințele și experiența, în scopul eliminării sărăciei, al asigurării securității alimentare și agriculturii durabile, al asigurării apei, asanărilor, energiei, dezvoltării durabile a turismului, al asigurării modurilor de transport viabile, al dezvoltării orașelor și stabilimentelor umane viabile, al asigurării sănătății populației, al promovării muncii productive decente pentru toți și protecției sociale. Acestea trebuie puse în comun și în scopul conservării oceanelor, mărilor, zonelor litorale, ca părți integrante, esențiale ale ecosistemului planetei noastre și care sunt de neînlocuit pentru supraviețuirea acesteia. Ele trebuie puse în comun, de asemenea, în scopul susținerii statelor mici, insulare, în curs de dezvoltare, care reprezintă un caz aparte în materie de dezvoltare, al susținerii țărilor mai puțin avansate, țărilor în curs de dezvoltare fără litoral, al susținerii nevoilor Africii în materie de dezvoltare. S-a evidențiat necesitatea acțiunilor regionale coordonate în serviciul dezvoltării durabile, a luării măsurilor pentru reducerea riscurilor de catastrofă, în scopul prevenirii schimbărilor climatice importante, al protejării pădurilor, împiedicării deșertificării, degradării pământului și secetei, al luării măsurilor pentru dezvoltarea durabilă a regiunilor muntoase, în special în țările în curs de dezvoltare. Se impune ca informațiile, cunoștințele și experiența în domeniu să fie puse în comun și în scopul gestionării naționale a produselor chimice etc., al aprecierii diversității biologice și a valorii diversității și a elementelor constitutive pe planul mediului înconjurător, în scopul bunei gestionări a industriilor extractive, al încurajării și promovării elaborării unui cadru de programe pe perioade de zece ani pentru societățile de producție și de consum.

Se reafirmă în acest context importanța ce trebuie acordată dreptului la educație, șefii de state și guverne angajându-se să întărească cooperarea internațională pentru a garanta accesul universal la învățământul primar, în

special în țările în curs de dezvoltare, reafirmând că „accesul universal la un învățământ de calitate, la toate nivelurile este o condiție esențială a dezvoltării durabile, a eliminării sărăciei, a egalității între sexe, a autonomizării femeilor și a dezvoltării umane, ca și a realizării obiectivelor dezvoltării”⁹. În această privință ei subliniază necesitatea asigurării egalității de acces la educație pentru femei și bărbați, pentru tineri, pentru persoanele cu handicap, pentru persoanele aparținând populațiilor autohtone, aparținând comunităților locale, minorităților etnice și, nu în ultimul rând, pentru persoanele care trăiesc în zone rurale¹⁰.

În document sunt prezentate obiectivele dezvoltării durabile, evidențiindu-se importanța realizării integrale și rapide a obiectivelor privind dezvoltarea din Declarația Mileniului pentru dezvoltare¹¹. Se apreciază că ele trebuie să fie concrete, concise și ușor de înțeles, în număr limitat, ambițioase, de anvergură mondială și susceptibile de a fi aplicate în toate țările, ținând cont de realități, de resurse și de nivelul de dezvoltare și nu în ultimul rând de practicile și prioritățile naționale¹². De asemenea, se reafirmă că fiecare stat este responsabil de propria sa dezvoltare economică și socială, că o creștere economică susținută, o dezvoltare durabilă, eliminarea sărăciei și foamei pot exista numai în condițiile unei bune guvernări și ale statului de drept la nivel național și internațional¹³.

Așa cum preciza Secretarul General ONU, Ban Ki-moon, după Conferința Rio+20, punerea în aplicare a documentului final este imperativă dacă vrem să atingem viitorul pe care ni-l dorim.

⁹ Document ONU, *Nations Unies Rio +20, loc. cit.*, p. 50.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ A se vedea Declarația Mileniului adoptată la 8 septembrie 2000 de ONU, în „Drepturile Omului”, nr. 4/2000.

¹² A se vedea *Nations Unies Rio +20, loc. cit.*, p. 53.

¹³ *Ibidem*, p. 54.